

omnem actualitatem entitativam, sed formalem, ad quam est in potentia. Denique 7 Metaphys., et aliis locis, cum ait materiam non esse quantum, neque quale, neque hoc aliquid, solum excludit ab entitate materiæ compositionem ex actu informante, et omnem actum formalem. Neque ad munus et officium materiæ revera aliquid necessarium est, ut patet ex illa ratione, quam affert etiam Plato, in Timæo, et ex illo Aristotelis, 3 de Cælo, cap. 8, scilicet, quia hoc receptivum est aliorum, oportet non habere actu ea quorum est susceptivum, sed potentia tantum; materia autem est susceptiva actus formalis, et esse completi; ergo respectu horum dicitur esse pura potentia, non respectu propriæ entitatis. Præterea in eodem sensu dixit Averroes, materiam substantiari per posse, quia talis substantia est, ut tota sit ordinata ad recipiendum, et ideo essentialiter sit incompleta et potentialis. Et eodem modo declarat potentialitatem materiæ D. Thom., quæst. de Spiritualibus creat., art. 1, citans Augustinum, libr. 1 Genesis ad litteram, cap. 14 et 15.

Solvuntur argumenta ex præcedente sectione relicta.

14. *Materia metaphysice composita ex actu et potentia, non physice.* — Per hæc ergo satis responsum est ad omnia testimonia quæ in præcedente sectione contra nostram sententiam afferebantur. Imo et rationes etiam fere solutæ sunt; probant enim optime materiam esse puram potentiam, non tamen in alio sensu ab eo quem nos explicuimus, quod patebit clarius respondendo in forma ad rationem ibi factam. Cum enim dicitur materiam non esse compositam ex actu et potentia, id verum esse concedimus de proprio actu et potentia physicis; metaphysice vero concedi debet materiam componi ex actu et potentia sibi proportionatis, id est, ex genere et differentia, essentia et existentia, natura et subsistentia incompletis. Cum vero inferitur, quod daretur potentia prior materia, respondetur de physica potentia, id esse inconveniens, et plane repugnans, non tamen sequi ex dictis, cum non dicamus materiam esse compositam ex potentia et actu physico. Si vero sit sermo de potentia metaphysica, sic verum est materiam in communi concipi ut priorem, quam hanc speciem materiæ, et essentiam materiæ, ut priorem sua existentia, non quatenus est ens actu, sed absolute, et similiter naturam

materiæ in aliquo genere esse priorem sua subsistentia partiali. Nec tamen in rigore sequitur dari in re ipsa aliquam potentiam priorem materia, sed in ipsa materia dari unam rationem priorem alia; semper tamen in illa ratione, quæ, ut prior concipitur, includitur ipsa potentia materiæ, vel in confuso, ut in conceptu materiæ in communi, vel ut possibilis, ut in præciso conceptu essentia materiæ, vel per modum partialis naturæ tantum, præciso partiali modo subsistendi.

15. *An omnis actus alicujus operationis principium.* — Ad alteram vero partem, quæ probatur materiam nullo modo esse actum, concedimus non esse actum actualem seu informantem, neque etiam esse actum simpliciter in se consummatum et perfectum. Quod ad summum ostendunt rationes, quibus ibi probatur materiam non esse actum subsistentem; non tamen probatur non esse actum incompletum et entitativum. Unde in hoc sensu nego, partialem entitatem seu actum subsistentem esse perfectiorem quolibet actu informante, quia illam partialem entitatem minus participat de ratione actus, quam actus informans. Deinde nego non posse dari actum subsistentem incompletum; nam ipsamet essentia materiæ subsistens est propria subsistentia partiali, et cum illo addito potest appellari actus secundum quid, id est secundum suam entitatem, qua separatur a nihilo, et ab ente possibili. Reliqua vero omnia, quæ ibi adducuntur, procedunt de actu complete subsistente et includente actum formalem per simplicem modum et excellentiorem. Et in eodem sensu est verum, quod in quadam confirmatione ibidem subditur, omnem actum esse principium alicujus operationis; est enim id verum de actu formali, sive informante, sive complete subsistente; non tamen oportet ut sit in universum verum de omni actu partiali, et entitativo, quia non est necesse omnem entitatem esse principium alicujus operationis propriæ et in genere causæ efficientis; nam potest ad aliud genus causæ exercendum institui, et ita entitas materiæ est ad recipiendum, non ad agendum.

Objectiones contra superiorem resolutionem.

16. Sed adhuc supersunt solvendæ nonnullæ aliæ objectiones, quæ contra ultimam assertionem hujus sectionis fieri solent. Prima, quia absque esse nullus est actus, quia nihil habet actualitatem, nisi in quantum est, et ideo ipsum esse est actualitas omnium rerum,

ut ait D. Thomas, 1 part., quæst. 4, art. 1, ad 3; sed materia non habet esse nisi per formam, ut ait Avicenna, lib. 2 suæ Metaph., c. 2; et Boetius, lib. de Unitate et uno, ait omne esse in rebus creatis esse a forma; ergo. Secunda, quia alias ex materia et forma non fieret per se unum, quia ex duobus entibus in actu non fit unum per se; ideo enim ex subjecto et accidente non fit per se unum, quia aliud est esse subjecti, aliud accidentis. Tertia: materia physice est omnino simplex; ergo vel tota est actus, vel tota potentia, quia simplex entitas non potest constare ex actu et potentia physicis. Sed non potest dici quod tota sit actus, cum sit essentialiter potentia; ergo est omnino potentia nihil includens actus. Quarta, quia purus actus ita est actus, ut nihil habeat admistum potentialitatis, seu potentiæ receptivæ; ergo e contrario pura potentia ita est potentia, ut nihil habeat actualitatis admistum; nam oppositorum eadem est ratio; et quia pura potentia debet summe distare a puro actu; non distaret autem summe, si aliquid actualitatis includeret. Quinta, quia si materia aliquid est actu, ergo vel substantia, vel accidens; non secundum, ut per se constat; neque etiam primum, quia est potentia ad substantiam; quod autem est potentia ad aliquid, non est actu illudmet, nam hæc duo repugnant. Ultima, quia alias posset materia cognosci per se et directe, ac propria cognitione, quod videntur philosophi communiter negare cum Aristotele et Platone, locis citatis.

17. *Omne esse qualiter a forma.* — Prima et secunda objectio ex professo tractandæ sunt infra, in disputatione de essentia et esse creaturarum: nunc breviter principium illud: *Omne esse est a forma*, duobus modis exponi potest. Primo de esse specifico et completo. Secundo, quod omne esse est a forma, vel intrinsece dante et componente illud, vel saltem terminante aliquo modo dependentiam ejus, et hoc modo ipsum esse materiæ potest dici esse a forma, quatenus ab illa pendet, ut dictum est. Aliud vero axioma: *Ex duobus entibus in actu non fit unum per se*, non potest intelligi de quibuscunque entibus actualibus; nam potius impossibile est ens per se ac completum actu componi nisi ex entibus actualibus incompletis; nam quod nihil est, ut sæpe diximus¹, non potest realiter componere, et præsertim ens per se unum.

¹ Vide disp. 4, de Uno per se.

Debet ergo intelligi de entibus in actu completis in suis generibus; illa enim nec per se ordinantur, nec recte coherent ad componendum unum per se. Non dicimus autem materiam esse hoc modo ens actu, sed potius dicimus esse veluti quamdam inchoationem entis, quæ naturaliter inclinatur, et per se conjungitur formæ ut complenti integrum ens, ut latius postea explicabimus.

18. Ad tertium respondetur, materiam totam esse potentiam, et totam esse actum, qualem nos explicuimus, non per compositionem actus cum potentia, sed per identitatem, et (ut ita dicam) per intimam et transcendentalem inclusionem; non enim omnis potentia opponitur omni actui, sed cum proportione; potentia igitur receptiva non opponitur actui entitativo incompleto, sed potius illum essentialiter includit.

19. *Pura potentia quomodo æquiparetur actui puro.* — Ad quartum dicitur primo, sicut purus actus nullam includit potentiam receptivam alterius actus, ita puram potentiam nullam includere actum actualem aliud, et quoad hoc tenet proportio, non vero quoad actum entitativum. Unde si de hoc sit sermo, negatur consequentia, quia involvit repugnantiam quod sit potentia realis receptiva, quantumvis pura, quin intime includat actualitatem entis. E contrario vero non repugnat ita includere actualitatem entis, ut nullam potentialitatem involvat. Potentialitas enim dicit imperfectionem; non repugnat autem dari perfectionem ita puram, ut omnem imperfectionem excludat; repugnat vero dari imperfectionem realem puram sine ulla perfectione; nam potius esset nihil, et pura negatio omnis perfectionis. Unde, sicut Theologi dicunt dari summum bonum, quod nihil mali includat, non tamen dari summum malum quod tale sit, ut nullam bonitatem habeat, vel in ea fundetur, ita, licet detur actus purus, qui omnem excludat potentiam, non tamen potest dari pura potentia, quæ omnem excludat actualitatem, etiam entitativam et incompletam. Quod autem objiciebatur de summa distantia inter puram potentiam et purum actum, primo expediri potest, negando esse de ratione puræ potentiæ, ut summe distet a puro actu; nam materia cæli est pura potentia, et tamen non summe distat a puro actu; plus enim distat materia horum inferiorum, cum sit imperfectior, et incertum adhuc est an possit fieri alia materia minus perfecta, quam hæc inferior, et consequenter

magis distans a perfectione Dei. Accidentia item magis distant a perfectione divina, quam materia prima. Distingui item potest duplex distantia: una dici potest negativa, qualis est inter ens et nihil; alia positiva ex parte utriusque extremi. Non est ergo de ratione puræ potentiæ ut distet a Deo priori modo, sed posteriori; et ideo, quamvis admittamus puram potentiam summe distare a puro actu, non sequitur debere puram potentiam, nullam includere actualitatem, quia illa distantia non est summa comparata ad negativam, sed inter positivas; et ideo requirit aliquam convenientiam inter extrema in entitate, esto illa convenientia minima sit.

20. Ad quintam respondetur, materiam esse substantiam, ut expresse docet Aristot., 8 Metaph., a principio, et sæpe alias. Unde materia non est potentia ad totam latitudinem substantiæ, sed ad formam, et ad esse compositi; ad substantialem autem entitatem materiæ non est in potentia, sed actu est talis entitas. Repugnat enim dari potentiam realem et receptivam respectu totius generis et latitudinis substantiæ, ut completam et incompletam comprehendit, quia substantia prior est accidente; et ideo talis potentia, cum sit primum subjectum, non potest esse accidens, sed substantia; neque etiam potest esse in potentia ad seipsam; ergo nec potest esse in potentia ad totam latitudinem substantiæ. In quo est magna differentia inter formam substantialem et accidentalem; nam accidentalis supponit ens nobilioris generis, scilicet substantiam, et ideo fieri potest ut subjectum vel potentia ad accidens non sit accidens ullo modo, id est, neque completum, neque incompletum; forma vero substantialis non supponit ens nobilioris generis, et ideo potentia ad talem formam non potest non esse aliquam substantiam, saltem incompleta.

SECTIO VI.

Quomodo possit materia cognosci.

1. *Materia ex se directam cognitionem terminare potest. — Materiæ ideam Deus habet.* — Ultima obiectio postulat ut de cognitione, seu cognoscibilitate materiæ pauca dicamus. De qua multa dicuntur ab auctoribus; breviter tamen dicendum est, aliud esse loqui absolute de cognitione materiæ secundum se, aliud vero de modo quo a nobis cognosci potest. Priori consideratione concedo materiam posse cognosci directa et propria cognitione;

sic enim et a Deo, et ab Angelis cognoscitur per propriam speciem, vel conceptum. Quamquam enim Theologi disputent an Deus habeat propriam ideam materiæ, et quidam negare videantur cum Platone, in Timæo, tamen revera id negare non possunt, nisi fortasse quoad modum loquendi. Plato enim negavit materiam esse creatam a Deo, et ideo mirum non est quod Deo negarit ideam materiæ, quamvis verisimile non sit negasse Deo propriam cognitionem saltem speculativam materiæ. Cum autem secundum veram doctrinam Deus sit materiæ creator, non potest omnino carere idea materiæ, cum omnia per intellectum et voluntatem operetur. Solet autem illa idea dici non esse propria, id est adæquata ipsi materiæ, quia Deus non habet aliam ideam totius et partium, sed per ideam compositi repræsentat materiam, ut ait Div. Thomas, 1 p., quæst. 15, art. 3, ad tertium. Hoc tamen non impedit quominus exacte, directe, et prout in se est, materiam repræsentet; unde Cajetanus ibi speculativam rationem materiæ admittit, quamvis non ideam. Albert. vero, 1, d. 35, art. 10, non dubitavit etiam ideam materiæ concedere. Simili modo Angelus dici potest cognoscere materiam directe et per propriam speciem, non quia illa species nihil aliud repræsentet, fortasse enim eadem species, quæ totum compositum repræsentat, est principium cognoscendi materiam, sed quia talis species repræsentat materiam secundum propriam rationem ejus, et directe et absque ulla metaphora vel analogia in ejus cognitionem ducit.

2. *Materia comprehendit non potest, non cognita forma.* — Dices: materia non potest sine forma cognosci etiam a Deo vel Angelo; ergo nunquam potest propria cognitione cognosci. Aliqui respondent negando antecedens; cum enim materia suam entitatem absolutam habeat distinctam a forma, secundum illam potest præcise concipi, vel conceptu realiter distincto ab aliis, ut in Angelo, qui voluntarie potest solam materiam contemplari, vel saltem ratione distincto, ut in Deo, quod sentit Scotus in Prolog., quæst. 1, et in 2, dist. 12, quæst. 1; et inclinat Themistius, 1 Phys., text. 61; qui loquuntur absolute de cognitione materiæ. Probabilius autem videtur materiam non posse prout in se est essentialiter et comprehensive concipi sine forma, saltem ut termino aptitudinis essentialis quam materia habet ad formam, ut frequentius auctores docent, et sumitur ex Aristot., 2 Phys.,

cap. 2, ubi ait materiam esse eorum quæ sunt ad aliquid, habitudine scilicet transcendentali, ut supra declaravimus; quæ autem hujusmodi sunt, non possunt cognosci sine suis terminis. Unde admissio antecedente negatur consequentia, quia conceptus proprius est unicuique rei accommodatus, et ideo si res sit respectiva, tunc proprio conceptu intelligitur, quando concipitur per respectum ad aliud. Neque inde sequitur quod materia non habeat in se et ex se propriam actualitatem suæ entitatis, sed solum quod non habeat illam sine habitudine transcendentali ad formam; nam etiam e converso forma, ut informans seu ut informativa est, non potest concipi sine respectu ad materiam cujus est actus.

3. Si vero loquamur de cognitione materiæ quoad nos, in ea cognitione considerare possumus, vel modum inquirendi et inveniendi cognitionem materiæ, vel terminum hujus inquisitionis, seu conceptum ultimum quem de materia formare possumus. Quoad primum, verum est quod Aristoteles ait, 1 Phys., cap. 7, text. 69, et ex illo Damasc., in sua Phys., cap. 3, materiam cognosci a nobis per proportionem seu analogiam ad materiam rerum artificialium, vel ad subjectum mutationum accidentalium; nam nos non pervenimus in materiæ cognitionem nisi per viam mutationis, ut supra declaratum est. Hoc autem non provenit ex eo quod materia non habeat aliquam entitatem et actualitatem, sed ex eo quod substantialis mutatio occultior est, et sentiri per se non potest; et ideo a nobis non percipitur nisi per ordinem ad accidentales, et sensibiles mutationes. Imo inde etiam fit ut forma substantialis non cognoscatur a nobis directe, sed per indicia sensibilia, ut mox videbimus. Et hac ratione dixit etiam Plato, in Timæo, materiam cognosci adulterina cognitione, ut notavit Simplicius, 1 Phys., text. 96.

4. *Quem de materia conceptum formare possimus.* — Quoad secundum autem dicendum est pervenire quidem nos in aliquem proprium conceptum materiæ primæ, non tamen omnino distinctum et prout in se est, sed negativum partim, partim confusum. Tota hæc assertio constat ex definitione materiæ tradita ab Aristotele, scilicet, esse primum subjectum, etc.; nam per illam descriptionem aliquem conceptum objectivum explicamus; ille autem est proprius materiæ, sicut et ipsa definitio. In ea vero definitio

subjectum quid confusum est et commune; additur vero quod sit primum, ut ad materiam limitetur: primum autem negationem importat prioris subjecti. Perinde est quod communiter naturam materiæ declaramus per rationem puræ potentiæ, nam ratio potentiæ confusa est, et communis; at vero dictio puræ negationem dicit omnis formæ componentis vel constituentis ipsam materiam. Ratio vero est quia nos vix cognoscimus simplicia propriis conceptibus, nisi adjungendo aliquam negationem, quare hic est frequentior modus declarandi naturam materiæ per carentiam formæ, et completæ actualitatis, etc. Et ita describit illam Aristot., 7 Met., text. 8, dicens materiam non esse quantum, neque quale, etc.; et ideo fortasse dixit in eodem lib., text. 35, materiam esse per seipsam incognitam. Interdum vero, ut nolavit D. Bonavent., in 2, dist. 3, art. 1, quæst. 2, videtur declarare naturam materiæ per conceptus pure positivos, ut si dicamus esse substantiam incompletam receptivam formæ substantialis; sed quod dicitur incompleta, negationem importat. Ac denique nunquam satis materiæ naturam declaramus, nisi adjungamus negationem omnis actus formalis constituentis ipsam. Et ideo dixit Augustin., lib. de Natura boni, c. 10, materiam per nullam speciem, sed per privationem omnis speciei cogitari vix posse. Et lib. 12 Confess., cap. 5, ait, conari nos materiam cognoscere ignorando, vel ignorare noscendo. Sicut enim tenebræ videntur a nobis, dum non videtur lumen, ita dum intelligimus quid informe, quod est ignorare formam, cognoscimus aliquomodo materiam¹. Et e converso, cum cognoscimus aliquid formatum seu compositum forma, ignoramus materiam, seu potius cognoscimus illud non esse materiam, et aliquid removemus, ut solam materiam concipiamus. Hoc autem non provenit ex eo quod materia nullam habeat entitatem, sed ex eo quod habet illam ita simplicem et potentialem, et latentem sub formis substantialibus et accidentalibus, ut a nobis non possit alio modo investigari aut concipi.

¹ Lege Ægidium, 1 p. Hexam., cap. 3.

SECTIO VII.

Quid causet materia.

1. Explicuimus naturam materiæ primæ, et obiter attigimus omnes causas ejus, scilicet, efficientem, quæ est Deus, et finalem, quæ est forma vel compositum, et aliquo modo formalem, quæ etiam est forma, de qua infra plura dicturi sumus. Materialem autem non habet præter seipsam, vel partes suas integrantes, cum sit simplex, et primum subjectum. Reliquum ergo est ut causalitatem ejus (quod in hac sectione præcipue est intentum) declaremus. Quatuor vero in hac causalitate, sicut in cæteris, desiderari possunt: primum, quid causet materia; secundum, quo causet, seu quæ sit ex parte illius principalis et proxima ratio causandi; tertium, quæ sit necessaria conditio; quartum, quid sit causalitas ipsa, per quam causa in actu constituitur.

Varie opiniones.

2. Circa primam partem, quidam aiunt proprium et unicum effectum materiæ esse ipsum compositum, quod potest sumi ex definitione materiæ, scilicet, *primum subjectum ex quo fit aliquid*, etc. Proprie enim solum compositum fit. Item materia est causa intrinseca; solum autem ad compositum comparatur ut intrinseca causa. Item materia non est causa formæ; ergo solius compositi; antecedens patet, quia materia non est principium formæ; ait enim Arist., 1 Physicorum, unum principium non esse ex alio. Denique quia materia unicam causalitatem habet; ergo et unum causatum seu adæquatum effectum. Ita sentit Major, in 2, dist. 12, quæst. 2, citans Avicena, 6 suæ Metaphysic., tract. 2, c. 4. Item Albert., 2 Physicorum, tract. 2, cap. 1. Qui tamen videtur æquivoce loqui; ait enim materiam non esse causam formæ nisi per accidens, quia forma non fit, sed compositum; unde non videtur negare, formam, eo modo quo fit, causari a materia.

3. Alii autem volunt formam etiam esse proprium effectum materiæ, non vero omnem, sed illam que de potentia materiæ educitur. Quæ sententia videtur communis. Nullus enim, quem ego viderim, excludit compositum a causalitate materiæ. Quanquam enim Averroes et alii dicant materiam non esse de essentia compositi, quod infra in proprio loco disputabimus, non tamen negant materiam

esse causam compositi, nec negare possunt, cum sit evidens ex ea constare. Hæc ergo secunda opinio quoad hoc non differt a prima, sed addit causalitatem materiæ in formam, quæ de ejus potentia educitur. Et probatur quoad hanc partem, quia hujusmodi forma pendet a materia; ergo est effectus ejus. Item hæc forma educitur de potentia materiæ; ergo materia conducit in suo genere ad educationem illius; ergo est causa illius. Ex quibus rationibus videtur e contrario concludi, materiam non esse causam formæ rationalis, quia hæc nec pendet a materia, nec educitur de potentia illius.

4. Hanc vero sententiam etiam judicat insufficientem Fonseca, lib. 5 Metaph., c. 2, quæst. 1, sect. 2, quem imitantur Conimbrienses, 2 Physic., quæst. 8, art. 1; et ideo addit materiam esse causam omnis formæ etiam rationalis, scilicet ut informantis, et hanc dicit esse generalem causalitatem materiæ. Quæ sententia hac sola ratione convinci videtur, quod, licet substantia vel existentia formæ interdum non pendeat a materia, informatio tamen formæ semper pendet a materia, tanquam a propria potentia et subjecto; ergo forma ut informans pendet a materia ut a materiali causa; est ergo effectus ejus. Confirmari hoc potest, quia anima pendet a materia ut a termino sui esse, ad quem habet essentialem habitudinem, ut loquitur D. Thomas, quæst. de Anim., art. 1, ad 12. Habet etiam rationalis anima quodammodo dependere a materia quoad initium sui esse, quia naturaliter non debetur illi esse, nisi in tali materia, a qua pendet in unione; ergo.

5. Præter hæc vero addere possumus, materiam etiam esse generationis ipsius materialem causam, quæ ex natura rei distincta est a forma et a composito. Et probatur, quia materia est principium generationis, teste Aristotele, et est principium per se, et a quo essentialiter pendet generatio; est ergo vera et propria causa generationis, nam in illam suo modo propriissime influit.

6. *Quot et qui materiæ effectus.* — Ex his ergo videntur colligi quatuor effectus materiæ ex natura rei distincti, scilicet, compositum, forma, quæ materialis est, unio formæ cum materia, et generatio totius compositi. Quod enim hæc omnia causentur a materia, satis probatum videtur. Quod autem illa omnia sint distincta, saltem ex natura rei, facile ostendi potest. Nam forma distinguitur a com-

posito ut pars a toto. Unio vero distinguitur a forma, saltem ut modus ex natura rei distinctus, et separabilis ab ipsa, ut in anima rationali patet, et idem fieri posset in aliis formis saltem de potentia absoluta, sicut factum est in quantitate Eucharistiæ, de quo plura infra, tractando de causa formali. Generatio vero differt ab omnibus dictis, sicut fieri a re facta, unde in re ipsa est separabilis ab illis; nam, transacta generatione et cessante actione agentis, manet forma unita materiæ et constituens compositum in facto esse. Nec refert quod cessante generatione maneat loco ejus conservatio, qua effectus saltem a prima causa conservatur, tum quia hoc est quasi per accidens ad propriam rationem et distinctionem generationis. Nam, licet per impossibile intelligeremus rem genitam non pendere in conservari ab alia causa, sed solum in fieri a generante, manerent unio, forma et compositum, cessante generatione. Tum etiam quia, licet post generationem, quæ est a causa proxima, succedat conservatio, quæ est a sola causa prima, tamen unio formæ cum materia eadem numero perseverat, sicut est etiam eadem numero forma, et compositum idem; et hoc satis est ut generatio intelligatur esse modus ex natura rei distinctus ab illis omnibus; ergo quatuor illa, quæ a materia causari ostendimus, ex natura rei distincta sunt.

Questionis resolutio.

7. *Generatio via potius ad effectus materiæ quam unus ex illis.* — Sed quanquam hæc in re sint vera, nihilominus adæquatus effectus materiæ in ipso composito continetur. Quod duplici modo causatur a materia, scilicet, in fieri et in facto esse; in fieri quidem quatenus materia est causa generationis; non enim causat illam nisi quatenus est via ad compositum, seu quatenus per illam pendet compositum in fieri ab ipsa materia. Unde, licet generatio causetur a materia, tamen non tam causatur ut effectus, quam ut via ad effectum; et ideo, licet ex natura rei distinguitur, non censetur augere numerum effectuum, quia ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantum. Sicut respectu efficientis causæ actio est quid distinctum ex natura rei a termino, ut calefactio a calore, et utrumque est ab agente; nam calefactio manat et fit a calefaciente, non tamen proprie, ut effectus, sed ut via ad effectum, et ideo non censetur ponere in numerum cum effectu. At vero in

facto esse materia est causa compositi quatenus componit illud; non componit autem illud nisi quatenus ipsi materiæ unitur forma, sustentando ipsam formam, si talis sit ut eo fundamento indigeat. Igitur in hoc effectu adæquato, qui est componere compositum, includitur causalitas materiæ respectu formæ, vel ut informantis, vel etiam ut existentis juxta exigentiam formæ. Imo adeo sunt isti effectus conjuncti, et quasi ordinati ad componendum unum adæquatum, ut causalitas materiæ circa illos non videatur ex natura rei distincta, sed solum habitudine, seu præcisione aut inadæquata conceptione intellectus nostri, ratione eujus diversis loquendi formulis hanc causalitatem explicamus. Dicimus enim formam pendere a materia ut a recipiente, vel ut a comparte, compositum vero ut a parte componente; quibus verbis explicamus aliam esse habitudinem materiæ ad formam, et aliam materiæ ad compositum; cum hoc tamen stat ut modus causalitatis, in quo hæc habitudines fundantur, in re sit idem. Quod ita esse, paulo inferius ostendemus, et consequenter etiam declarabimus, loquendo de actuali causalitate, magis distingui inter se causalitatem materiæ respectu compositi in fieri, a causalitate ejusdem compositi in facto esse, quam differat causalitas respectu compositi et formæ, sumpta utraque in fieri, vel utraque in facto esse.

Judicium de aliis opinionibus.

8. *In executione prior materiæ effectus est forma materialis, in intentione totum compositum.* — Ex quo tandem facile est opiniones omnes adductas ad veritatem revocare. Nam prima consideravit adæquatum et per se primo intentum effectum materiæ, et ideo dixit esse ipsum compositum. Non tamen negavit, aut negare potuit, vel duplicem rationem, et quasi statum ejusdem compositi, scilicet, in fieri et in facto esse, vel materiam esse utroque modo causam ejus, vel esse veram causam generationis et educationis, sicut in universum mobile est causa materialis motus. Neque etiam negat illa opinio, quin materia componendo compositum, influat in suo genere in formam, saltem ut informantem. Imo dicendum videtur, ordine naturæ, et quasi via originis, hinc proxime inchoari causalitatem materiæ, quia materia recipiendo actum, componit compositum. Ordine vero intentionis primario tendere in compositum, et ad illud ultime terminari, et ideo

illud proprie designari, et nominari effectum materiæ. Sicut agens dicitur proprie efficere compositum, cum tamen causalitas ejus proxime etiam versetur circa formam, eam educendo, et uniendo materiæ. Qua intelligentia supposita, solum videtur dissensio de nomine, an materia sit dicenda causare formam, necne, ut etiam fatetur Major, loc. cit., significans in re non dissentire; non est tamen cur in illa locutione dubitemus, quia verbum *causandi* amplissimum est, quod non solum attribui solet ultimo termino generationis vel compositionis, sed etiam actioni et cuicumque rei, quæ ab alia vere pendet.

9. *Materia dici potest formæ principium.* — Neque aliud probant argumenta illius opinionis; nam duo priora solum probant materiam primo ac per se esse causam compositi. Ad tertium vero respondetur, idem esse dicendum de principio quod de causa; nam materia etiam dici potest principium formæ, vel quia ex ejus potentia educitur, vel quia ei unitur. Quod autem Aristoteles ait, unum principium non esse ex alio, intelligendum est, vel quoad compositionem, quia unum non componitur ex alio, vel quoad effectiorem simpliciter, et primario intentam a natura; sic enim non fit principium unum ex alio, sed quod ex eis constat. Argumenta vero aliarum opinionum solvenda non sunt, nam recte probant aliquam causalitatem materiæ in illa omnia; non tamen excludunt, quin omnis illa causalitas in causalitate compositi includatur, et ad illam ordinetur. Solum posset quis specialiter dubitare de unione animæ rationalis, quomodo pendeat a materia, cum in se spiritualis sit; sed de hac unione quæ et qualis sit, inferius ex professo tractabitur; nunc breviter dicitur, unionem non solum ex materiali (ut ita dicam) entitate, sed ex formali ratione unionis habere talem modum essendi, ut essentialiter pendeat ab altero extremo, ad quod fit unio, et in eo genere et modo quo ad illud fit unio. Unde si fiat ad subjectum, pendet ab illo in genere causæ materialis; si ad formam, in genere causæ formalis; si ad subsistentiam, ut a puro termino; quo modo unio humanitatis, quamvis creata sit, essentialiter pendet a Verbo increato; sic igitur unio animæ rationalis, quamvis in se spiritualis sit, pendere potest a materia ut a subjecto cui forma illa unitur.

SECTIO VIII.

Per quid causet materia.

1. *Quorundam sententia.* — Sicut in causa efficiente creata distinguere solent principium principale agendi, et principium proximum, et conditiones necessariæ ad agendum, ita existimant aliqui hæc omnia distingui posse et debere in causalitate materiæ. Nam principalis ratio causandi materialiter (inquiunt) est ipsa essentia materiæ; illa enim est primum fundamentum et basis totius materialis causalitatis et sustentationis, et ex illa ut sic essentialiter constat compositum. Principium autem proximum hujus causalitatis dicunt esse potentiam materiæ; per eam enim proxime recipit formam; omnis enim actus proxime recipitur in potentia sibi proportionata; est autem illa potentia proprietas ipsius materiæ data illi a natura ad suum effectum causandum, ut sentit Comment., de Substantia orbis, c. 1, et 1 Phys., text. 70; et ibi Themist., text. 69. Quorum ratio est, quia omnis potentia fundatur in aliqua entitate et essentia. Aliqui vero addunt, hanc potentiam, per quam materia proxime causat, esse quantitatem ejus, quia materia prima præcise considerata absque quantitate non est apta, ut sit subjectum generationis, quia non est extensa, neque habet partes; per quantitatem autem fit apta, quia fit extensa.

2. *Quas in materia, ut causet, conditiones aliqui desiderant.* — Inter conditiones autem requisitas ad hanc causalitatem quam ponunt existentiam materiæ, quia ad causalitatem et compositionem realem existentia realis videtur necessaria. Alii nec existentiam requirendam putant, quia sufficit materiæ, ut causet, suum esse essentia; existentiam vero non habet ut prærequisitam, sed solum ut consequentem formam. Rursus alii requirunt ut conditionem necessariam quantitatem propter rationem superius factam, quia agens non potest agere nisi in subjectum extensum; ergo præsupponit in subjecto quantitatem saltem ut conditionem necessariam. Alii vero neque hanc conditionem necessariam existimant, quia putant quantitatem consequi formam, et ab ea omnino pendere. Quapropter nullam conditionem requirunt ad causalitatem materiæ præter entitatem et potentiam ejus. Posset etiam hic referri opinio eorum qui in materia requirunt sigillationem materiæ, quæ de se indifferens est ad o-

formam, ad hanc individuam potius quam ad alias determinetur, quia causa indifferens, manens indifferens, non potest definitum effectum causare, de qua opinione satis multa superius dicta sunt tractando de principio individuationis.

Materiæ potentia, ab ipsa indistincta, ratio est causandi ipsi.

3. Dicendum vero imprimis est materiam primam non habere duas rationes causandi, alteram principalem, alteram proximam, sed per seipsam et per entitatem suam et principaliter et proxime causare effectum suum in suo genere. Hæc sententia sumitur ex D. Thomæ, 1 Phys., textu 79, ubi ait potentiam materiæ non esse aliquid materiæ additum, præter substantiam et essentiam ejus; et idem habet 1 p., quæstione 5, art. 3, ad 3, et quæst. 77, art. 1, ad 2, et 1 contra Gent., c. 43, et in 1, dist. 3, quæst. 4, art. 1; idemque sentiunt communiter Thomiste, Hervæus, de Unit. formar., quæst. 16; Capreol., in 1, dist. 42, quæst. 1, ad argumenta Aureoli cont. 4 conclus.; Soncin., 8 Metaph., quæst. 6; Henric., in Summ., art. 5, quæst. 8; et hoc ipsum significavit Averroes, de Substant. orbis, cum dixit, *materiam substantiari per posse*. Ex hoc ergo principio probatur conclusio in hunc modum. Materia primo ac principaliter causat per essentiam suam, proxime vero et immediate per suam potentiam; sed potentia materiæ non est aliud ab ejus essentia, neque realiter, neque ex natura rei; ergo in materia non est aliud proxima ratio causandi a ratione principali, sed sunt omnino idem. Consequentia est evidens, et major etiam est extra controversiam; nam, quod attinet ad priorem partem ejus, nihil prius vel principalius excogitari potest in materia, quod sit prima radix et quasi origo causalitatis ejus, quam ipsius essentia. Quoad secundam vero partem, cum causalitas materiæ sit causalitas subjecti, et recipientis, etiam constat potentiam receptivam seu capacitatem materiæ esse proximam rationem causandi. Item, quia materia causat recipiendo actum; actus autem proxime recipitur in potentia; ergo materia per potentiam suam proxime respicit actum, suumque effectum causat.

4. Minor vero asseritur a dictis auctoribus. est al-
calefa-
sed ut
ponere
ratione probatur primo, quia materia essentialiter ordinatur ad formam, ut supra
um est cum Aristot., 2 Phys., tex. 26;

sed non ordinatur nisi ut potentia receptiva; ergo materia essentialiter est hujusmodi potentia. Secundo, forma per essentiam suam est actus materiæ, unde anima definitur quod sit actus corporis physici, etc.; ergo, e converso, materia essentialiter est potentia ad formam; habent enim inter se proportionalem correlationem, et ita sunt essentialiter instituta, ut per suas essentielles entitates immediate jungantur; et inde est, quod unam essentiam per se et essentialiter componant; componunt autem ut actus et potentia inter se unita; est ergo materia essentialiter potentia, sicut forma est essentialiter actus. Tertio, ad hoc confirmandum adduci possunt omnia, quibus probavimus materiam esse puram potentiam; non enim tantum dicunt philosophi materiam habere potentiam, sed totam ipsam nihil aliud esse quam potentiam, et hoc ipsum est quod Aristoteles dixit, materiam esse primum subjectum. Augustin. etiam, lib. de Natura boni contra Manichæos, c. 48, materiam ait græce appellari *silvam* (*δύναμις*), quod operantibus apta sit, non ut aliquid ipsa faciat, sed unde aliquid fiat. Damascenus etiam, in sua Phys., cap. 3, ait materiam, quantum ad id quod potentia est, substantia præditam esse.

5. Ultimo declaratur in hunc modum: nam vel potentia materiæ est ipsamet substantia et essentia materiæ, vel est aliquid accidens realiter ab illa distinctum, vel modus aliquis saltem ex natura rei diversus; præter hæc enim nihil aliud excogitari potest; sed non potest secundum aut tertium dici; ergo primum verum est. Minor quoad priorem partem probatur primo, quia potentia est proportionata actui; ergo ad actum substantialem potentia esse debet substantialis. Secundo, quia alias forma uniretur materiæ mediante aliquo accidente, et ita non componeret cum illa unum per se, quia earum unio non esset substantialis, sed accidentalis. Unde Aristoteles, 8 Metaphys., text. 15, docet materiam et formam substantiales, per se immediate uniri, ut unum per se componant. Tertio, quia si esset aliquid accidens, maxime quantitas; sed hoc non; ergo. Major patet, quia nullum est accidens materiæ propinquius quam quantitas. Minor vero probatur, quia quantitas non ordinatur per se ad recipiendam formam substantialem, sed potius est vel proprietas consequens illam, vel ad summum est dispositio præparans subjectum ad receptionem ejus. Et confirmatur, nam alias